

SZEKÉR Nóra¹:

A Soli Deo Gloria és a Magyar Testvéri Közösség kapcsolata

Abstract. The Relationship between the Soli Deo Gloria Student Association and the Hungarian Fraternal Community.

The Reformed Youth Organization, i.e. the Soli Deo Gloria Student Association, and the Hungarian Fraternal Community were closely related. The Community was a secret organization with an anti-Nazi stance and was dissatisfied with the social system of the Horthy era. Soli Deo Gloria embraced the social problems and opposed Nazism. The common approach has created cooperation. The Hungarian Fraternal Community as a secret organization became the main defendant in the Conspiracy Trial of 1947. It was accused of wanting to overthrow the republic and was called a terrorist organization. The presentation of the cooperation between Soli Deo Gloria and the Community aims to reveal the true nature of the latter. The Hungarian Fraternal Community wanted to provide help from the background and not to enforce its will.

Keywords: Reformed youth organization, Soli Deo Gloria Student Association, Hungarian Fraternal Community, Conspiracy Trial of 1947, anti-Nazi movement, social problems of the Horthy era

„A »csendesnapok« intézmény egészen új volt a protestáns iskolákban. [...] Az volt a lényege, hogy két napon át nem iskolai tanítás volt a középiskolákban, hanem

---

¹ Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltár Kutatási Osztályának tudományos főmunkatársa. email:szeker.nora@gmail.com

Budapestről jött előadók vallási témákról beszélgettek a gimnáziumi tanulókkal. [...] Amikor nyolcadikos gimnazista voltam, észrevettem, hogy a »csendesnapok« első napja valóban vallási témák körül forog, a második napon azonban már aktuális politikai kérdésekről is szó esik. [...] Ma már világosan látom a »csendesnapok« valódi irányát és feladatát. Az volt az előadók feladata, hogy ezeken az alkalmakon református középiskolák diákságát olyan irányba befolyásolják, hogy mire azok az egyetemre kerülnek, már bizonyos németellenes beállítottságuk is legyen. A szovjetellenes szemléletről rendszeres munkával gondoskodott a kormányzati kultúrpolitika. Az egyetemre kerülő fiatalember tehát úgy látta a világot, hogy ami abban van és a Szovjetunió felől ered: az rossz, de ami Németország felől jön vagy várható, az is rossz. Úgy érezte tehát, hogy van valahol egy harmadik út, egy magyar út. [...] »Magyar Út« címen terjesztettek is a középiskolákban abban az időben egy folyóiratot és abban is írtak azok, akik a »csendesnapok« résztvevői voltak. [...] A Soli Deo Gloria Szövetség előadásokat rendezett, ahol színről színre látni és hallani lehetett a »magyar út« helyességét hirdető előadókat: Karácsony Sándort, Németh Lászlót, dr. Soos Gézát, Féja Gézát, Kovács Imrét stb. [...] Az egyetemre kerülő diák, [aki elvetette a nyilas demagógiát, de nem ismerte el a kommunista ideológiát sem] politikai szemléletével ezt a »magyar utat« kereste. [...] Nem tudta, hogy ezen ideológia mögött jól szervezett titkos társaság: a »Magyar Közösség« keze működik.”² – fogalmazott a Magyar Közösség kapcsolatrendszeréhez tartozó és a Soli Deo Gloria (SDG) Szövetségben aktív szerepet játszó Harmath András³ fedőnevű ügynök 1957-ben írt jelentésében. Harmath tartótisztjától kapta a feladatot, hogy foglalja össze a Magyar Testvéri

---

² ÁBTL 3. i. 5. O-14821/1. „Harmath” fn. ügynök jelentése a Magyar Közösségről. 1957. július 9. 28–34.

³ Az ügynök Sóvágó Gábor, a Nemzeti Parasztpárt tagja. 1943-ban szerzett jogi diplomát a debreceni tudományegyetemen. 1943-tól a MÁV igazgatóságán fogalmazó. 1947-től az Építés- és Közmunkaügyi Minisztériumban osztályvezető, majd főosztályvezető. 1950-ben mint osztályidegent elbocsátották, 1954-től különböző munkahelyeken segédmunkásként dolgozott. 1954-től a Magyar Felvonógyár jogtanácsosa, 1957-től a Kohó- és Gépipari Minisztérium jogtanácsosa, 1967-től az Élelmiszergépipari Gépgyár és Szerelővállalat vezető jogtanácsosa. Feltehetően már a háború után beszervezték a hálózatba; „Harmath András” fedőnéven 1956 novemberétől jelentett. A Kádár-korszak egyik legaktívabb ügynöke: 1956 és 1970 között 14 000 oldalnyi jelentést adott le, amelyek főként a népi írók, parasztpártiak, szociáldemokraták, reformátusok köreiről készültek. Jelentései alapján több embert őrizetbe vettek. Részletesen lásd: TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián (2008): *Elhallgatott múlt, A pártállam és a belügy.*

Közösség nevű titkos társaság szerepét és jelentőségét. Ez az elemzés a Közösséget olyan titkosan működő szerveződésnek láttatja, amely befolyásos háttérhatalomként a népi mozgalom gondolatköréhez kapcsolódó szervezetek mögött fontos koordinátorként működött, a Soli Deo Gloria Szövetségben pedig különösen meghatározó befolyást tudott szerezni. A két szervezet összekapcsolódása a láthatatlan irányító és a nyílt szintéren tevékenykedő irányított párosaként értelmeződik. A jelentés az SDG vezetőinek körében (Soos Géza, Bodnár István, Vatai László, Barcza Gedeon, Balla Péter, Kiss Sándor, Morvay István, Kulifay Gyula, Kádár Géza, Tüdős Lőrinc) tartott bibliaórákat is egyfajta fedett közösségi összejöveteleknek mutatja be, ahova „Harmath” maga is azért kapott meghívást, hogy a lelki és politikai kérdésekről zajló, bizalmas hangvételű beszélgetéseken feltérképezzék, alkalmas-e a közösségi tagságra. „Bizonyos mértékig megtisztelve éreztem magam, hogy az egykori »csendes napok« előadóival most egyszerre vitatkozhatok. Később rájöttem arra, hogy ez az egész összejövetel ugyanolyan ürügy, mint a »csendesnapok« voltak.”⁴ – olvasható a jelentésben. De számos állambiztonsági összefoglaló is a Soli Deo Gloria Szövetséget a Közösség egyik fontos fedőszervének állítja be, amely a konspiratív alapon működő társaság számára a fiatalság körében bázist és céljai megvalósítására lehetőséget jelentett.⁵

Ez az értelmezés 1947-ben egy koncepciós persorozat keretei között került kidolgozásra, melyben a Közösséget egy köztársaságellenes, a fiatal magyar demokráciát akár fegyveres úton is megdönteni akaró összeesküvés szervezésével vádolták meg. E pereknek stratégiai jelentősége volt. A kommunista párt e titkos társasággal való együttműködés ürügyével kompromittálta és szorította ki a hatalomból a legnagyobb társadalmi bázissal bíró ellenfelét, a Kisgazdapártot. Ezzel fontos lépést tett a „fiatal magyar demokrácia megdöntésének” irányába. „Tudnék mondani Magyarországon olyan szervezetet, ami

---

Budapest, 1956-os Intézet – Corvina Kiadó. 233–241.; KEREPESZKI Róbert (2012): „Informátorunk is a Turul Szövetségnek volt tagja...”, In: *Betekintő* 1. http://www.betekinto.hu/2012_1_kerepeszki (utolsó megtekintés dátuma: 2022. január 15.).

⁴ ÁBTL 3. I. 5. O-14821/1. „Harmath” fn. *ügynök jelentése a Magyar Közösségről*. 1957. július 9. 29.a.

⁵ A tanulmány a Magyar Testvéri Közösség történetéről szóló monográfiának *A református ifjúság – felhajtóerő* című fejezetére épül. SZEKÉR Nóra (2017): *Titkos társaság, A Magyar Testvéri Közösség története*. Budapest, Jaffa Kiadó. 42–157.

elkövette mindazt, amivel minket vádolnak”⁶ – fogalmazott Donáth György a perek kivégzett fővádottja az utolsó szó jogán mondott beszédében. Tanulságos ebből a szempontból Pálffy György altábornagy, a Katonai Politikai Osztály⁷ vezetőjének belső jelentése: „A Magyar Kommunista Párt számára kedvező helyzet alakult ki a hatalomért folyó harcban. [...] A szervezkedés leleplezése után adminisztratív és politikai tevékenység összehangolt alkalmazásának hatására kezdődött el a fordulat, amely végső soron a hatalom jellegének megváltozását eredményezte.”⁸

A súlyos vádakhoz történő igazítás során a Közösség arculata erősen torzult, ahol a titkos és konspiratív működés önmagában már jó lehetőséget adott a démonizálásra. A Közösség az állambiztonság olvasatában a „szélsőségesen működő jobboldali és fasiszta titkos szervezetek tagjainak gyülekezőhelye”.⁹ A Közösség és a társadalmi szervezetek közötti, többnyire „fedőszervként” értelmezett kapcsolatok ugyancsak jó alkalmat nyújtottak a kompromittálásra. Minden felmerülő összefonódás esetén azonban rögtön adódik a gyanú, hogy az merő kitaláció. A Közösség és az SDG azonban valóban együttműködött egymással. A református szervezet fiataljai között tucatjával voltak a Közösség emberei, a vezetőségének meghatározó része felavatott tag volt. Az SDG lapjaként megjelenő *Magyar Út* a társaság anyagi támogatásával került kiadásra. Sőt, a Közösség feltehetőleg úgy tekintett az SDG-re, mint az általa támogatott elképzelések legális keretek között magas szintű szervezeti megvalósulására. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a kommunista rendszer ítéleteihez szabott beállítás az állambiztonság jelentéseiben, a koncepciók perek vádpontjaiban, vagy az ügynökjelentések célzatos értékeléseiben megfelelne az igazságnak. Nem a két szervezet közötti kapcsolat ténye állt koncepciók alapon, hanem az, ahogy ennek a jellegét beállítani igyekeztek. Ahhoz azonban, hogy közelebb jussunk, mit is jelentett a valóságban ez az összekapcsolódás, elsőként is a Közösség működését kell közelebbről megvizsgálni, lehetőleg a koncepciók perek során kialakított arculat mögé nézve.

---

⁶ DONÁTH György (1988): *Donáth György utolsó szó jogán mondott beszéde*. Budapest, Occidental Press. 86.

⁷ A közösségi perek előkészítése az Államvédelmi Osztály mellett a Katona Politikai Osztály feladata volt.

⁸ ÁBTL 4.1. A–2126/167. Pálffy György feljegyzése a köztársaság-ellenes összeesküvés felgöngyölítésében részt vevő csoportok tagjainak elismeréséről. 1970. január 15.

⁹ ÁBTL 4.1. A–720/1. A Horthy-rendszer jobboldali szervezetei. 99.

I. A Magyar Testvéri Közösség

A Magyar Közösséget a Trianoni békeszerződés után, a '20-as évek elején – egy több évszázados erdélyi függetlenségi küzdelmekhez köthető titkos társaság hagyományait felelevenítve – Erdélyből áttelepült értelmiségiek alapították. Célja a nemzeti szuverenitás jegyében a magyar érdekek hathatósabb érvényesítése volt. Ez egyrészt külpolitikai törekvés, de mindemellett társadalmi követelés is, ahol a szuverenitás igénye azt is jelenti, hogy a nemzet minden rétege számára biztosítva legyen az önbecsülés, az önálló egzisztencia és a minőségi emberi élet lehetősége. Ez olyan szociális program felvállalását jelentette, ami a magyar társadalom perifériára szorult tagjainak a felemelését tűzte ki célul, és a társaságot nyitottá tette a Horthy-rendszerrel szembenálló ellenzéki csoportosulások felé. Ugyanakkor a Közösség nem kapcsolódott célirányosan valamely politikai párthoz vagy ideológiához. Nem dolgozta ki, hogy mit tart a magyar érdekek érvényesítése érdekében a helyes útnak vagy politikai programnak. A nemzetet sorsközösségként fogta fel, aminek a vállalása az ember egész sorsát meghatározó érzelmi kötődés. Politikai hovatartozástól függetlenül azt az embert szervezte be tagjai közé, akiben látta a nemzet iránti érzelmi elköteleződést és a tettekészséget, a beszerzés kritériumát pedig az elköteleződés mélységéhez és nem annak irányultságához kötötte. A megközelítőleg 4–5 000-es taglétszámával a jobboldaltól a baloldalig kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezett a parlamenti és parlamenten kívüli pártokban, társadalmi és kulturális szervezetekben, intézményekben, és ott az általa képviselt elveket, irányvonalakat igyekezett erősíteni.

A Közösség jellegét alapvetően határozta meg, hogy nem dolgozott ki programot és nem határozta meg politikai-ideológiai irányultságát. Ebből fakadt az is, hogy tagjai számára nem adott konkrét utasításokat, ugyanis az öntevékenység jegyében működött, tiszteletben tartva az egyes emberek autonómiáját. A Közösség nem pártszerű, hierarchikusan koordinált szervezet titkos vetülete, hanem alulról szerveződő mozgalomként értelmezhető társaság: a tagok végzik a munkájukat a maguk meggyőződése szerint, a Közösség pedig ehhez az öntevékeny munkához elsősorban a kapcsolatrendszerén keresztül a háttérből nyújt segítséget. Ez a társaság tehát nem háttérhatalomként, hanem háttérsegítségként működött. „Az egyes tagok egy pozícióba bekerülvén öntevékenységükkel voltak hivatva a közösségi elképzeléseket megvalósítani. [...] Ha valaki magáévá tette a Közösség alapelveit,

természetesnek találtuk, hogy ebben a szellemben fog működni, minden külön felhívás nélkül¹⁰ – mondta az ÁVO-n tett vallomásában Kiss Károly, a Közösség titkára.

Ugyancsak a Közösség alapvetéséből fakadt, hogy miközben nyitottsággal viseltett a különféle irányvonalak felé, a magyar szuverenitást egyértelműen veszélyeztető törekvésekkel, mint amilyen a német, majd a háború után a szovjet birodalmi politika, alapállásként helyezkedett szembe. Az 1930-as évek közepétől egyre határozottabban a náciizmus ellensúlyozását tartotta feladatának, és tagjait is ennek jegyében szervezte be, a háború után pedig törekedett a szovjet befolyás ellensúlyozására. De ez nem jelentette feltétlenül a kommunista eszme teljes elutasítását. A tagok között lehetett a kommunista pártban szerepet vállaló személyeket is találni. Ami a kommunizusból a Közösség szellemiségével összeegyeztethetetlen volt, az a szovjet érdekeknek való alárendeltség és az osztályharc ideológiája, amely a nemzeti összetartozással szemben az osztálytudatot helyezte előtérbe. Az elnyomott osztályok nemzeteken átívelő harcát hirdette, forradalmi úton és konfrontációban képzelte el a társadalmi egyenlőtlenségek megszüntetését. A Közösség felfogásában viszont a társadalmi igazságtalanságokat a közös nemzeti érdekre épülő együttműködés oldhatja fel, nem pedig az osztályok közötti harc.

Mit jelentett ebben az összefüggésben a Közösség titkossága? A Közösségnek talán ebből a jellegzetességéből tudott a koncepció a legtöbb hasznot húzni: a titkosság már önmagában kellően gyanút keltő, ráadásul nyílt szintéren nem látható szervezetről bármit el lehet mondani, hiszen annak egyik lényege, hogy tevékenységét nem dokumentálja. Innentől az elkövetett tetteket és az érintettek körét lényegében csak az szabja meg, hogy mit követel aktuálisan a politikai helyzet és a taktika. A titkos létforma mögött azonban sokféle motiváció állhat, és annak számtalan formációja létezik. Ezeknek a tisztázására természetesen nem törekedtek a perekben. A Közösség szerepe és jelentősége azonban enélkül nem értelmezhető.

A titkosság, az illegalitás sok esetben nem célirányosan választott szervezeti forma, hanem kényszer. A kommunista párt számára például a Horthy-korszakban fennálló politikai rendszer tette lehetetlenné a legális működést, maga törekedett rá, hogy legalizált keretek között is megszerveződhessen. Vannak társaságok, amelyek céljaikat kifejezetten törvénytelen eszközökkel kívánják elérni. Tevékenységük, amely az esetek többségében a bűnözés kategóriájába tartozik, kizárólag földalatti, illegális keretek között képzelhető

---

¹⁰ BFL XXV. I. a. 1837/1947. 548. d. *Kiss Károly vallomása*. 1947. január 17.

el. Az összeesküvés perekben a Közösséget ilyen terrorista jellegű szervezetnek igyekeztek beállítani. Holott deklaráltan¹¹ nem állt szemben a törvényes keretekkel, nem voltak olyan célkitűzései, amelyeket politikai vagy egyéb okok miatt a nyilvánosság színterein ne lehetett volna képviselni; az öntevékenység egyébként is eleve kizárt bármiféle, akár törvényes, akár törvénytelen utasítást. A titkosság tehát nem kényszer volt a Közösség esetében, hanem eszköz, lehetőséget adott a legálisan is vállalható célok hatékonyabb érvényesítésére. A megbízható emberek kiválasztása, megfelelő állásba segítése, a bizalmi embereken keresztül a befolyásolás, az információ áramoltatása sok esetben hatékonyabb, ha titkos formában zajlik.

A Közösség titkosságának ugyanakkor volt még egy fontos összetevője: nem csupán kifele nem vállalta fel a létezését, de befelé sem fedte fel egymás előtt a tagjait, titkosan sem teremtett „belső nyilvánosságot”.¹² Ennek meghatározó jelentősége van olyan szervezet esetében, amelyik csupán a célt (a nemzeti érdekek hathatósabb érvényesítése) fekteti le, de a cél eléréséhez vezető utat nem. Ahogy erre fentebb már történt utalás, a Közösség a legkülönbébb politikai és világnézetű embereket gyűjtötte egybe, akik a magyar érdekek képviselőinek útját igen sokféleképpen képzeltek el, sok esetben egymással ellentétesen, egymásban akár ellenfelet is látva. A Közösség a tagjainak nem fórumot kívánt teremteni a vitás kérdések ütköztetésére vagy egységesíteni a sokféle álláspontot, éppen ellenkezőleg. A túlélés diverzitásra épülő természeti törvényének logikája szerint, életben kívánta tartani azokat a lehetőségeket és szándékokat, amelyekben látta az őszinte elköteleződést. A nyilvános szféra, akármilyen zárt és inkluzív is, a többségi vélemény nyomásgyakorló hatását lépteti életbe és könnyen elfojthat perifériára szoruló, de a későbbiekben akár komoly lehetőségeket rejtő irányvonalakat. Németh László gondolata: „az ellentmondásokat ki lehet békíteni, de az egyöntetűségbe ki lopja vissza az ellentmondások erjesztőit?” – jól érzékelteti a sokszínűség életben tartásának fontosságát.

---

¹¹ A fogadalom szövege tartalmazta, hogy a jelölt a magyar állam törvényeit megtartja.

¹² A tagokat 7–10 fős asztaltársaságokba, vagy más néven családokba, osztották be, csak ebben a szűk körben ismerték személyesen egymást. A vezetőség a beavatottság szintjétől függően jobban átlátta a tagság összetételét. Bizonyos formások, külső jelzések azonban voltak, amik alapján a közösségi tagok felismerhették egymást. A Közösség szervezeti felépítése és működése megteremtette az egymás előtt ismeretlen személyek összekapcsolását. Részletesen lásd: SZEKÉR (2017), 93–106.

Mindezek mellett még nem lebecsülendő szempont: nyílt alapszabállyal működő szervezetbe a belépés az együvé tartozás nyilvánosság előtti vállalását is jelenti, a tagság összetétele már önmagában kijelöl bizonyos irányultságot és szelekciót. Egy titkos társaságnál, amelynek a tagsága befelé és kifelé is ismeretlen, ez nem artikulálódik ilyen formában: nemcsak, hogy a nyilvánosság számára nem derül ki, hogy a közösségi tagság ki mindenkivel jelent együttműködést, de maga a tag se tudja, hogy a Közösséghez való tartozásból fakadóan ki mindenkivel kapcsolódik össze. Ebből adódóan azonban olyan egymással szemben álló személyek, irányultságok között teremtődött meg áttételes formában az együttműködés, akik között a közélet színterein ez elképzelhetetlen lenne.

Ennek a titkos társaságnak a befolyása hogyan hatott a Soli Deo Gloria Diákszövetségre?

2. A Soli Deo Gloria Református Diákszövetség

Az SDG-t¹³ 1921 nyarán harminc teológiai hallgató alapította azzal a kimondott meggyőződéssel, hogy „a kor ideológiai bizonytalanságában az Evangélium az egyetlen olyan kiforrott és teherbíró eszme, amely az új Magyarországot építeni segítheti”.¹⁴ 1923-ban egy gönci konferencián pedig megfogalmazódott, hogy az SDG társadalmi különbség nélkül az egész magyar református diákságra ható mozgalommá kíván válni, és a

---

¹³ Az SDG történetéhez részletesen lásd: HAVAS Gábor – KULIFAY Albert (1992): *A Soli Deo Gloria szövetség története*, Budapest, Soli Deo Gloria; LADÁNYI Sándor (1999): Soos Géza és az ifjúsági mozgalmak, In: Soos Gézáné Tüdős Ilona (szerk.): *Evangéliumot Magyarországnak – Soos Géza emlékkönyv 1912–1953*. Budapest, Ráday Gyűjtemény. 60–67.; ÁBRAHÁM Dezső (1999): A Soli Deo Gloria Diákmozgalom működése Magyarországon, In: Soos Gézáné Tüdős Ilona (szerk.): *Evangéliumot Magyarországnak – Soos Géza emlékkönyv 1912–1953*, Budapest, Ráday Gyűjtemény. 76–80.; DENKE Gergely (1993b): A Soli Deo Gloria Szövetség megalakulása és belső élete, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 145–234.

¹⁴ LADÁNYI Sándor (1999): Soos Géza és az ifjúsági mozgalmak, In: Soos Gézáné Tüdős Ilona (szerk.): *Evangéliumot Magyarországnak – Soos Géza emlékkönyv 1912–1953*, Budapest, Ráday Gyűjtemény. 59.

történelmi kálvinizmus teológiai irányzatának szellemében a keresztény világnézeti meggyőződés alapján társadalmi és politikai követeléseket is felvállal.¹⁵ A Szövetség úgynevezett *Elvi programja* már ennek jegyében született 1928-ban. A program – Denke Gergely megfogalmazása szerint –, túlmutatva az ifjúsági, sőt az egyházi kereteken is, „a »nemzeti élet«, az egész magyar társadalom érdekében végzett, hitből vállalt szolgálat elkötelezettségét mutatja fel.”¹⁶

1934-ben adták ki a Fülep Lajos, Soos Géza és Buday Gergely által írt SDG-s kiáltványt, a *Memorandumot*. Ez egy radikális társadalomkritikai program, nemzetellenesnek és istenellenesnek bélyegezte a korszak politikai elitjének egzisztenciális bázisát adó nagybirtokrendszert, és már ekkor felhívta a figyelmet a német birodalmi nyomás veszélyeire. A református egyházat pedig arra kérte, hogy álljon ki a társadalmi reformok mellett. Erre utal a Memorandum címe is: *Cselekedjen az egyház!*¹⁷

A Memorandum címzettje, az Egyetemes Konvent, az adott politikai viszonyok között nem látta célravezetőnek e reformterv nyílt felvállalását, az SDG azonban mindvégig a Memorandumban megfogalmazott társadalmi cselekvés jegyében munkálkodott.¹⁸ A bevezetőben említett „csendes napokon” a társadalmi és politikai problémák is ebből fakadóan kerültek szóba (mégpedig a vallási és teológiai kérdésekkel összefüggés-

---

¹⁵ A határozott társadalmi program felvállalása mellett az SDG új mozgalmi keretet is kidolgozott Töltéssy Zoltán vezetésével, aki 1925-ben vette át a Szövetség irányítását. Az SDG tagjait baráti közösségek, az egyetemek, főiskolák és a középiskolák SDG-hez csatlakozó csoportjainak hálózataként szervezték meg, központilag meghatározott struktúra nélkül. A kapcsolatot az önként és szabadon vállalt közös programok jelentették. A SDG belső életéről konferenciákon döntöttek, de a csoportok vezetőinek nevelése, eligazítása is ilyen többnapos táborok, összejövetelek keretei között történt. 1925-ben a mozgalmi munka megindításakor 100 „rendes” tagja volt az SDG-nek. Töltéssy Zoltán karizmatikus egyénisége óriási lendületet adott a szervezésnek. 1932-es váratlan halála után szerepét Soos Géza vette át. Az SDG szűk öt év működés után országos szinten hálózta be a református fiatalokat kisiskolástól az egyetemig. 1927-re már az ország 18 városában működtek SDG csoportok és 5 000 diák vett részt a különböző rendezvényeken. Egy 1940-ben készült felmérés szerint a református főiskolai és egyetemi hallgatók 35%-a kapcsolódott be munkájába. DENKE (1993), 145–155.

¹⁶ DENKE (1993), 196.

¹⁷ I. m. 198–200.

¹⁸ I. m. 200–201.

ben és nem abba burkoltan). Az SDG-s közösségek részt vettek a szociális segítségnyújtásban, járták a városi nyomortelepeket, szegénygondozást végeztek, szorosra fűzték a szálakat a falukutató mozgalommal és a népi írókkal.¹⁹ Az SDG életében hangsúlyos szerepet játszó konferenciák fontos fórumaivá váltak a magyarság sorskérdéseinek és az azt felvállaló íróknak, gondolkodóknak.²⁰

Az SDG társadalmi kérdésekhez való viszonyáról szemléletes képet adnak a rétegtalálkozók, amelyek szervezése egyfajta belső mozgalommá vált a Szövetségben belül.²¹ A nemzeti sorsközösség vállalásának jegyében fogalmazódott meg az a törekvés, hogy a különböző társadalmi osztályoknak szemtől szembe kell találkozniuk, egymás problémáit, gondolkodását, értékrendjét személyesen kell megismerniük. Ennek szellemében már 1934-től közös találkozókra és konferenciákra (ezek voltak az úgynevezett *Testvériség Konferenciák*) került sor, ahol az értelmiségi fiatalok együtt táboroztak a paraszt, munkás és iparos ifjakkal, és együtt vitatták meg az ország nagy kérdéseit. Az 1943-as szárszói találkozó is a *Testvériség Konferenciák* részeként került megrendezésre.

Az SDG éppen úgy a magyar sorsközösség vállalását, érdekeinek érvényesítését és gondjainak „cselekvő” orvoslását tartotta feladatának, mint a Magyar Közösség. A református diákszövetség számára ebben a vállalásban az iránytű az Evangélium. „Az SDG Szövetség tagjai Isten uralmának szükségességét vallják a nemzeti élet minden vonatkozásában.”²² – fogalmazott az *Elvi Nyilatkozat*. Az azonos feladatvállalás azonban nem azt jelentette, hogy az SDG elkötelezettsége a Közösség sugallatára, vagy bármiféle befolyására formálódott volna, azt azonban igen, hogy nyílt kiállásával felkeltette a Közösség figyelmét, „magára vonta” a támogatását, és a soraiban megkezdődött a penetráció, vagyis a közösségi tagok szervezése. Harmath ügynök valóban jól látta, hogy az SDG

---

¹⁹ Részletesen lásd: DENKE Gergely (1993c): Az SDG kapcsolata a népi írókkal, a népi mozgalommal, a Márciusi Fronttal és az ellenállással, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 403–443.

²⁰ A méltán híres 1942-es és 43-as szárszói konferenciák előtt az SDG adott helyet 1937 júniusában Balatonszárszón a Márciusi Front első országos tanácskozásának, 1935–36-ban *Magyar Út Társsas Napok* címen Bajcsy Zsilinszky Endre, Kovács Imre, Cs. Szabó László, Féja Géza, Makkai Sándor tartottak előadásokat a magyarság közép-európai helyzetéről. 1938-ban és 1939-ben *Arcal a falu felé* címen tartottak országos konferenciát, ahol többek között Mester Miklós, Szabó Zoltán, Kovács Imre és Erdei Ferenc szólaltak fel.

²¹ DENKE (1993), 159–160.; 262–269.

²² I. m. 197.

vezetőségi körében tartott bibliaórák majdnem minden tagja közösségi tag volt, közülük pedig a szervezet karizmatikus vezetője, Soos Géza, a Közösség egyik meghatározó személyisége. De ahogy fentebb már kifejtésre került, ez nem azt jelentette, hogy a titkos társaság egyfajta háttérhatalomként az SDG irányításába be kívánt volna avatkozni. A tagság a beszerkezéssel bizalmat kapott és nem iránymutatást. A Közösség tagjaként is szuverén emberként, saját meggyőződése szerint tevékenykedett tovább, de innentől már a Közösség koordinált kapcsolatrendszerének háttérsegítségét is maga mögött tudhatta.

3. A Közösség és az SDG együttműködése

Két példával – a Soli Deo Gloria lapjának, a *Magyar Út*-nak, a támogatásával és az 1943-as szárszói konferencia megszervezésében nyújtott segítséggel – szeretném érzékelteni, hogy a gyakorlati életben mit jelentett a közösségi háttér az SDG számára.

A Szövetség havilapja 1934-től *Magyar Út* címen jelent meg.²³ A szerkesztő Pap Béla református lelkész az első szám programadó írásában a Közösség alapvetéseivel erősen összecsengő gondolatokat fogalmazott meg: „A magyar élet át van pókhálózva utakkal, de nincsen benne egy minden mást magába szívó, határozottan és maradék nélkül magyar út. [...] Magyar földön, magyar verítékkal, magyar célok szolgálatára, magyar utat kell építeni még akkor is, ha ez beteg tradíciók lerombolását, klikk vagy látszólagos osztályérdekek összetörését jelenti.”²⁴

A lapot kezdetektől a társadalmi kérdések és a népi írók melletti harcos kiállás jellemezte. Az *Egyetemes Konvent Misszió Bizottsága* 1935-ben el is marasztalta az SDG-t, hogy olyan újságokat (és könyveket) ad ki, „amelyek nem kimondottan diák és evangéliumi jellegűek”.²⁵ A felelős kiadói szerepet az egyház ennél fogva nem vállalta tovább,

---

²³ A lap előzményeit és részletes történetét lásd itt: DENKE Gergely (1993a): Az SDG sajtója és ünnepelei, emlékestjei, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 73–84.; SALAMON Konrád (1989): *A harmadik út kísérlete*. Budapest, Eötvös Kiadó. 73–84.; BALOGH Margit (2021): Igével, tollal és tettel. Pap Béla református lelkész életpályája (1907–1957), In: Petrás Éva (szerk.) *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Budapest, Gondolat. 157–192.

²⁴ Idézi: SALAMON (1989), 73.

²⁵ Idézi: DENKE (1993), 167.

és az Pap Béla szerkesztőre szállt.²⁶ Az SDG azonban önerőből nem tudta fenntartani a lapot; ötévi küzdelem után Pap Béla a Közösséghez fordult segítségért, pontosabban a Közösség által működtetett lapkiadóhoz.

A Közösségiek rendszeres tagdíjat fizettek (fizetésük 2%-át), ami tőkealapot jelentett vállalkozások létesítésére. 1940-ben ebből hozták létre a Turul Könyv- és Lapkiadó vállalatot, kifejezetten azzal a céllal, hogy a népi irodalomnak megjelenési lehetőséget biztosítson. 1941-ben a Turul magára vállalta a *Magyar Út* kiadását. Innentől az újság közösségi háttérrel működött, de a református kötődése és a szoros kapcsolata az SDG-vel továbbra is megmaradt.²⁷ Ekkor lett a lap felelős szerkesztője Gombos Gyula, és nagy napilap formátumban hetilapként kezdett megjelenni, 5 000-et meghaladó példányszámban. A Közösség biztosította az anyagi hátteret, megszervezte a terjesztést és a lapkiadáshoz szükséges háttérmunkát. A gazdasági, szerkesztési, terjesztési feladatokat a Közösség külön erre szakosodott csoportjai, az úgynevezett *folyóiratok szervezésével megbízott családok* látták el. A főszerkesztőt és felelős szerkesztőt a Közösség választotta ki. A szerkesztőségi munkatársak és a szerzők személyét azonban már a főszerkesztőre bízták. A főszerkesztő a munkájához szabad kezet kapott, de a Közösség-i felügyelet érvényesült. A családok a megjelent számokat minősítették, rendszeresen készítettek átfogó értékeléseket az újság színvonaláról, amihez a tagok véleményét is kikérték körkérdések formájában. A *Magyar Út* a Közösség minden tagjához eljutott, a tagdíjat ugyanis előfizettként könyvelték, sőt a tagnyilvántartást is kódolt formában az újság előfizetői listájának segítségével vezették.²⁸

„Komoly, nagy mementó Szárszó. Szellemi és lelki gyújtópont volt. Olyan darázs-fészekbe nyúlt bele egy fiatal nemzedék meztelen, csupasz kézzel, olyan kérdésekkel nézett farkasszemet, amiktől a hivatalosak és félelemmel bélelt maradiak visszariadtak volna.”²⁹ – emlékezett vissza az 1943-as szárszói találkozóra az SDG-ben is fontos szerepet

---

²⁶ BALOGH (2021), 164–170.

²⁷ BFL. XXV. I.a. 1837/1947. 551. d. 5195–5197.

²⁸ A Közösség több folyóirat mögött állt, így a *Magyar Élet*, a debreceni *Tiszántúl*, a kecskeméti *Hajnalodik* című lapok mögött. Fitos Vilmos – interjú. Készítette M. Kiss Sándor 1986-ban. Veritas – 1956-os Intézet OHA. 25. 116.; SZEKÉR (2017), 99–100.

²⁹ HAVAS Gábor (1993a): A Kabay Márton-kör – Az 1942. és 1943. évi nagy konferenciák, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 234–282.

játszó Kiss Sándor, kisgazda politikus, a náci Németországgal szembeni diákellenállás vezéregyénisége. „A németektől ellenőrzött Európában háborzongatóan bátor vállalkozás: hatszáz cselekedni vágyó fiatal egy álló hétig tartó testvéri találkozón lesi, hallgatja szellemi vezetőit, hogy a németek biztosra vett veresége után hogyan kell hozzáfogni az új Magyarország felépítéséhez”³⁰ – hangsúlyozta a találkozó jelentősége mellett annak veszélyességét Havas Gábor.

A történelmi léptékkal mérve is nagy jelentőségű 1943-as *Szárszói Konferencia* megszervezésének kockázatát fontos hangsúlyozni. E találkozón a német vereséget, valamint a fennálló rendszer bukását tényként kezelve az összeomlás utáni új politikai rend viszonyairól értekeztek, mégpedig nemcsak a legális, hanem az illegális ellenzék aktív részvételével is: jelen voltak többek között az illegális kommunista kapcsolatokkal rendelkező Györffy-kollégisták, a Diósgyőri Vasgyár munkásai, a kommunista Békepárt jó néhány tagja, a népi írók legradikálisabb képviselői is. Mindezt olyan politikai helyzetben, amikor Magyarország a németek oldalán harcol a háborúban és az a politikai hatalom, amelyiknek az összeomlásáról folyik a vita, még uralmon van. Szárszón tehát nem csupán ellenzéki eszmecsere, hanem az illegálitás határát súroló, a rendszerváltás igényével fellépő találkozó zajlott. Az SDG ehhez a helyszínt is és a szervezést is biztosította. Egyáltalán nem természetes ennek a kockázatos feladatnak a felvállalása a protestáns egyház legnagyobb ifjúsági szervezetétől. Ahogy az sem, hogy minden atrocitás és politikai botrány nélkül, sőt a hatóságok elnéző rábólintása mellett, zajlik le egy ilyen találkozó. Ennek sikerében szerepe volt a Közösség sokféle irányultságú kapcsolatainak.

A szervezés előzményei a 1940-es évek elejére nyúlnak vissza, és abban főszerepet játszott az SDG-s Kabay Márton-kör, amelyet tizenhárom, a diákéletből kiöregedett fiú alapított.³¹ Gyakorlati munkájuk során elsősorban a társadalom periferiájára szorult rétegein kívántak segíteni: a budapesti Augusztá- és a Mária Valéria-telepen, a Vágóhíd

---

³⁰ HAVAS Gábor (1993b): Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet tábor, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 284.

³¹ Az alapító tizenhárom főhöz csatlakoztak még heten, a tagok: Havas Gábor, Sebestyén László, Sebestyén Sándor, Szentesi Ferenc, Nagy Ákos, Borvető Béla, Debreceni József, Denke Gergely, Gyenes Lajos, Juhász Sándor, Kálmán Lajos, Nemes Mihály, Knáver Zoltán, Szilos Zoltán, Kiss Árpád, Nagy László, Nagy Lajos, Töltéssy Imre, Bagdi György, Horváth Béla. Részletesen lásd: HAVAS (1993), 234–282.

utcai nyomorlakásokban szegénygondozást végeztek, vidéki falvakba vándorkönyvtárakat szerveztek. „Túl a könyvek közvetlen szellemi hasznán, a vándorkönyvtárak szervezése, mozgatása, kezelése hasznosan járult a diák–paraszt kapcsolatok erősítéséhez is” –³² fogalmazta meg Havas Gábor az akció jelentőségét. A vándorkönyvtárak kapcsán talált egymásra a Kabay-kör és a népi mozgalomban ugyancsak fontos szerepet játszó és ugyancsak erős közösségi hátteret maga mögött tudó Püski Sándor Magyar Élet könyvmozgalma.³³ A kabaysok könyvekhez, Püskiek az SDG-n keresztül országos „könyvterjesztő hálózathoz” jutottak, de a két hasonló szemléletű társaság között a könyveken túl is szorossá vált az összekapcsolódás.

A Kabay-kör – ahogy ez a vándorkönyvtárak kapcsán is érzékelhető volt – a társadalmi osztályok közötti kapcsolatépítés gondolatától különösen megszólítva érezte magát, ennek jegyében kapcsolódott be a már fentebb ismertetett rétegtalálkozókat szervezésébe és vállalta fel az 1942 nyarára tervezett szárszói *Testvériség Konferencia* előkészítését, a munkába pedig belevonta a Magyar Élet könyvmozgalmat is. A Konferencia tervének az adott különös jelentőséget, hogy itt nem csupán egy egyszeri találkozóban gondolkodtak, hanem hosszabb távú együttműködésben. A szervezést egy olyan munkás–paraszt–értelmiségi bizottság keretei között képzelték el, amelynek tagjai osztályuk reprezentatív, irányadó személyiségei. Így az teret adhatna a különböző nézőpontok, politikai állásfoglalások és cselekvési stratégiák érdemi összehangolására. Ugyanakkor a nyári konferenciának is megadja azt a súlyát, ami alkalmassá teszi arra, hogy ott megteremtődjenek annak az „egységfrontnak” az alapjai, ami a különböző osztályérdekek és világnézetek figyelembevétele mellett közös keretet jelenthet a háború utáni új rendszer alapjainak letételéhez, ezekben a fajsúlyos és sorsfordító időkben a magyar érdekek hathatósabb érvényesítéséhez.

A szervezés ebbe az irányba el is indult. 1942. február 15. és 22. között az SDG központjában került sor 52 parasztra, 60 munkásra és 40 értelmiségi részvételével a találkozóra. „Világos, hogy az elkülönült táborok – bár a legnagyobb jóindulattal – hiába tűzik ki céljukat, s határozzák tennivalójukat, ha ezek a többi komoly törekvésekkel szerves, országos munkává nem alakulnak, sőt talán éppenséggel gátolják egymást. Ezért rendezzük [...] a parasztság, munkásság és értelmiség számára az együttes találkozót. A hazafias szövegeket

---

³² I. m. 255.

³³ A Püski Sándor és a Magyar Közösség közötti kapcsolatáról lásd: SZEKÉR (2017), 124–127.; PÜSKI Sándor (2002): *Könyves sors – magyar sors*. Püski Kiadó, Budapest.

ugyanúgy kerülni fogjuk, mint a botor vitatkozásokat: azt keressük, mit kell tennünk nekünk ma és holnap”³⁴ – hangzott a meghívó bevezetője. A munkások maguk jelölték ki küldötteiket (többek között Apró Antal, Marosán György, Kutrucz Gizella, Nyers Rezső, Ságvári Endre voltak a résztvevők), akiket előzőleg kéthetes szemináriumon készítettek fel.³⁵ Az értelmiségieket az SDG-sek, a Györffy kollégisták, adták és a népi mozgalom kiemelkedő személyiségei: Veres Péter, Kovács Imre, Illyés Gyula, Darvas József, Kodolányi János, a tanácskozás utolsó napján megjelent Németh László. De meghívást kapott a kormányoldalt képviselő Nemzeti Munkaközpont is. A parasztság képviselői főként a vándorkönyvtár működtetése során kialakult kapcsolatokból kerültek ki.³⁶

Az egyhetes tanácskozás végeztével a három „réteg” négy-négy képviselője rendszeresen összeülő bizottságot alakított a feladatok további koordinálására. Soos Géza, mint házigazda, meghívta a találkozó résztvevőit a nyáron rendezendő szárszói *Magyar Testvériség Konferenciára*, a bizottságot pedig felkérte, hogy vegyenek részt a szervezésben. Az illegális *Szabad Nép* Kialakul az ifjúság szabadságfrontja címmel számolt be az eseményről. Az írás hangvétele mutatja, hogy a baloldal is lehetőséget látott az együttműködésben. „Magyarországon az utóbbi évtizedek alatt mindegyik réteg fiatalága külön-külön járta a maga útját. Ebből természetesen ellentétek fakadtak, amelyek válaszfalat húztak közéjük. A mai politikai helyzet alakulása következtében nagyobb lehetőség nyílt a közeledésre.”³⁷

A közös munka első teendőjeként bekapcsolódtak a március 15-i ünnepségek szervezésébe, és körvonalazódnak kezdtek egy közös kiadvány tervei is. 1942. március 15-én a háborúellenes jelszavakat skandáló, nyolc-tízezer ünneplő tömeget azonban szétverte a rendőrség, a szervezők közül sokakat letartóztattak, köztük SDG-seket is. A tizenkét fős bizottság első és egyben utolsó kiadványát a rendőrség elkobozta, az SDG központban házkutatásokat és igazoltatásokat tartottak, a vezetőséget pedig megintették. Ebben a

---

³⁴ A meghívó elvi bevezetője. 1942. január. PINTÉR István (főszerk.) (1983): *Szárszó. 1943*. Budapest, Kossuth Kiadó. 43. Elemzi: SVÉD László (2013): Az 1942, 1943-as évek balatonszárszói találkozóinak ifjúságtörténeti előzményei, In: *Múltunk*. I. 114.

³⁵ Teljes lista nem maradt fenn a résztvevőkről. Részleteket lásd: SVÉD (2013), 114.

³⁶ A találkozó programjának és vitáinak részleteit lásd: SVÉD (2013), 116–118.; HAVAS Gábor – OHATI NAGY László – SEBESTYÉN László (1973): A 43-as szárszói találkozó előzményeihez, In: *Valóság*. I. 49–51.

³⁷ Idézi: HAVAS – OHATI – SEBESTYÉN (1973), 50.

formában tehát nem lehetett tovább folytatni a szervezést, az 1942-es szárszói *Testvériség Konferenciát* pedig így nem a februári „rétegtalálkozó” eredményeképpen rendezték meg.

Az 1943-as nagy *Szárszói Konferencia* azonban visszatért az 1942-es februári találkozó kapcsolatrendszeréhez és gondolatiságához: a háborús vereség utáni helyzetre készülve egy politikai és szellemi tömörülést szeretett volna megalapozni. Ez nem sikerült. A résztvevők a náci Németország elutasításában ugyan egyetértettek, a háború utáni politikai berendezkedésről, és abban Szovjetunió szerepéről azonban már olyan mértékben másként gondolkodtak, hogy az nem tette lehetővé a közös platform megteremtését. De a találkozó létrejött, és annak lehetőségét nem kis részben a Kabay-kör munkája teremtette meg azzal, hogy egyfajta küldetéstudatként építette az osztályok és a szekértáborok között az ismeretségeket, a Püski-féle *Magyar Élet* mozgalommal és az *SDG*-vel pedig országos méretűvé szélesítette annak bázisát.

A szervezéshez az is hozzátartozott, hogy az adott politikai helyzetben a találkozó legális kereteinek és a „hatóságok elnéző rábólintásának” biztosításához ugyancsak kapcsolatokra volt szükség, mégpedig a legfelsőbb döntéshozók köreiből. A Közösségen belül külön csoportba osztották be azokat az embereket, akik kapcsolataik révén segíthettek a rendezvények lebonyolításában, engedélyeztetésében. Ilyen csoportba kapott besorolást országgyűlési képviselőként Donáth György is közösségi taggá történt beszervezése után. A már idézett utolsó szó jogán mondott beszédében kiemelte, hogy több alkalommal is közbenjárt engedélyeztetések ügyében, sőt az is előfordult, hogy személyesen Keresztes-Fischer Ferenc külügyminiszternél tudta csak elérni, hogy a szervezésre rábólintsanak.³⁸ Kristó Nagy István visszaemlékezésében írja, hogy a 1943-as szárszói konferencia kormányzati engedélyezése is főként a Magyar Közösség tagjainak közbenjárására történt.³⁹

Fontos szerepe volt annak, hogy Soos Géza a szövetség vezetőjeként személyesen is vállalta az illegális csoportokat is érintő kapcsolatokat. Ő, mint magas rangú állami tisztviselő (a külügyminisztérium osztályvezetője) ugyanakkor garanciát is jelentett a politikai elit körei felé, hogy nem kommunista sejt fedésére történik valamiféle szervezkedés. „Ha a Szövetség és a Konvent, nem kis aggodalommal ugyan, de belement a vegyes

---

³⁸ DONÁTH György (1988): *Donáth György utolsó szó jogán mondott beszéde*. Budapest, Occidental Press. 20.

³⁹ KRISTÓ NAGY István (1993): *50 évvel a szárszói találkozó után*. 5. 21–25.

szellemi batyut hordozó küldöttek összehívásába, az leginkább Soos Gézának, a főtitkárnak köszönhető, aki nem kis bátorsággal magára vállalta a kockázat felelősségét⁴⁰ – foglalmaztak a szervezők a 42-es rétegkonferenciára való visszaemlékezésükben.

Az 1943-as konferencián – ahogy az a meghívottak összetételéből is sejthető volt – Erdei Ferenc és mások előadásában a jövő reális programjaként fogalmazódott meg a történelmi materializmus ateista szemlélete, ami éles ellentétben állt a református diákmozgalom hit iránti elköteleződésével. Ez az egyházon belül és kívül egyaránt sokakban felháborodást váltott ki, és az SDG vezetését komoly támadások érték. Soos Géza e támadásokra adott válasza (*Református Jövő* 1944. február 5. szám, Helytelen megállapítások mérhetetlenül sokat rombolnak!) érzékelteti azt a motivációt, ami alapításától kezdve meghatározta az SDG szellemiségét: „Meggyőződésünk szerint alig volt nagyobb szükség a magyarság lelki egységére, mint ma. Mi ezt az egységet több mint egy évtizede igyekeztük szolgálni a földműves, iparos és értelmiségi ifjúság együttes táborozásaival. Közéletből: három éve indult – éppen a népi írók szolgálata révén – egy testvéri összehangolási folyamat. [...] Amikor az utóbbi időben megint «oldalakra» akarják bontani a maroknyi magyarságot, hogy egymást falja fel –, mi éppen azért adtunk öntudatosan helyet a Magyar Élet könyvkiadó kérésére a tábornak, hogy lelki környezetben, Szövetségünk elnöklését és programkeretét biztosítva szolgáljunk az eszmék tisztázásának és az igazi magyar egységnek.”⁴¹

Felhasznált irodalom

- ÁBRAHÁM Dezső (1999): A Soli Deo Gloria Diákmozgalom működése Magyarországon, In: Soos Gézáné Tüdős Ilona (szerk.): *Evangéliumot Magyarországnak – Soos Géza emlékkönyv 1912–1953*. Budapest, Ráday Gyűjtemény. 76–80.
- BALOGH Margit (2021): Igével, tollal és tettel. Pap Béla református lelkész életpályája (1907–1957), In: Petrás Éva (szerk.) *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Budapest, Gondolat. 157–192.

---

⁴⁰ HAVAS – OHATI – SEBESTYÉN (1973), 47.

⁴¹ Idézi: SOOS Gézáné Tüdős Ilona (1999) (szerk.): *Evangéliumot Magyarországnak – Soos Géza emlékkönyv 1912–1953*. Budapest, Ráday Gyűjtemény. 81–83.

- DENKE Gergely (1993a): Az SDG sajtója és ünnepélyei, emlékestjei, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 73–84.
- (1993b): A Soli Deo Gloria Szövetség megalakulása és belső élete, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 145–234.
- (1993c): Az SDG kapcsolata a népi írókkal, a népi mozgalommal, a Márciusi Fronttal és az ellenállással, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 403–443.
- DONÁTH György (1988): *Donáth György utolsó szó jogán mondott beszéde*. Budapest, Occidental Press.
- HAVAS Gábor (1993a): A Kabay Márton-kör – Az 1942. és 1943. évi nagy konferenciák, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 234–282.
- (1993b): Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet tábor, In: Tenke Sándor (szerk.): *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században*. Győr, Magyar Református Egyház. 283–313.
- HAVAS Gábor – KULIFAY Albert (1992): *A Soli Deo Gloria szövetség története*. Budapest, Soli Deo Gloria.
- HAVAS Gábor – OHATI NAGY László – SEBESTYÉN László (1973): A 43-as szárszói találkozó előzményeihez, In: *Valóság*. I. 43–55.
- KEREPESZKI Róbert (2012): „Informátorunk is a Turul Szövetségnek volt tagja...”, In: *Betekintő*. I. http://www.bwtwkinto.hu/2012_1_kerepeszki (utolsó megtekintés dátuma: 2022. január 15.).
- KRISTÓ NAGY István: 50 évvel a szárszói találkozó után. *Somogy*. 5. 21–25.
- LADÁNYI Sándor (1999): Soos Géza és az ifjúsági mozgalmak, In: Soos Gézáné Tüdős Ilona (szerk.): *Evangéliumot Magyarországnak – Soos Géza emlékkönyv 1912–1953*. Budapest, Ráday Gyűjtemény. 60–67.
- PINTÉR István (főszerk.) (1983): *Szárszó. 1943*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- PÜSKI Sándor (2002): *Könyves sors – magyar sors*. Püski Kiadó, Budapest.
- SALAMON Konrád (1989): *A harmadik út kísérlete*. Budapest, Eötvös Kiadó.
- SOOS Gézáné Tüdős Ilona (1999) (szerk.): *Evangéliumot Magyarországnak – Soos Géza emlékkönyv 1912–1953*. Budapest, Ráday Gyűjtemény.
- SVÉD László (2013): Az 1942, 1943-as évek balatonszárszói találkozóinak ifjúságtörténeti előzményei, In: *Múltunk*. I. 101–147.

SZEKÉR Nóra (2017): *Titkos társaság, A Magyar Testvéri Közösség története*. Budapest, Jaffa Kiadó.
TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián (2008): *Elhallgatott múlt, A pártállam és a belügy*. Budapest, 1956-os Intézet – Corvina Kiadó.

Levéltári, gyűjteményi források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

3. 1. 5. Objektum-dosszié

O-14821/1. „Harmath” fn. ügynök jelentései

4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyag

A-2126/167. A „Magyar Közösség” ügy

A-720/1. A Horthy-rendszer jobboldali szervezetei

Budapesti Fővárosi Levéltár (BFL)

XXV. 1. a. A Budapesti Népbíróság büntetőperes iratai.

1837/1947. Misthét Endre és társai

Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár – 1956-os Intézet Oral History Archívum (Veritas – 1956-os Intézet OHA)

Fitos Vilmos – interjú. Készítette M. Kiss Sándor 1986-ban. 25. sz.